ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԱՍԵԱՑ

ՏԱՐԻ 1865. **ՁԱՅՆ ԸՆԿԵՐԱՍԻՐԱԿԱՆ** ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11.

ԹԻՒ 6.

Կը հրատարակուի Կիրակիի և Շաբաթ օրերը։
Փոխադրման առոյը 3 դրչ է։

Նամակ և յօդուած ուղղելի առ Ա. Հայկունի։
Վարագի խան վերի յարկ Թիւ 3.

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 20 ԲԱՐԱՅ Է.

Ա Զ Գ Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

(Շարունակութիւն Յշդ. թիւեն։)

Ի՞նչ մեծ պատուիրան էր Քրիստոսի, որ եաքի կտակին մէջը ապսպրեց. »Ըլլա է պատուէրը իմ, զի սիրեցէք զմիմեանս, որպէս և ես զձեզ սիրեցի»։ ՅՈՀ. ԺԵ. 12։ Ըսիկա շատ հեղ կը կրկնէ, բայց ամենէն աւելի զօրաւոր խօսքերով ապսպրելը ան է՝ որ կըսէ։ »Յայտ գիտասցեն՝ ամենեքին եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս»։ ՅՈՀ. ԺԳ. 35։ Ըսել ուզեց որ՝ ես ձեզի գլուխս եղայ. ամեն փիլիսոփաներուն գլուխը մէյմէկ բան ապսպրեցին. Պիւթագորաս փիլիսոփան իր աշկերտներուն լուռ կենալ ապսպրեց. Զենոն փիլիսոփան իր աշկերտներուն որ Ստոյիկեան կըսուէին՝ խիստ վարք ապսպրեց. ան լուռ կենալէն ան խիստ վարքէն կը ճանչնայինք՝ որ ասիկայ Պիւթագորեան է, անիկա Ստոյիկեան է, ես ալ բաւ Քրիստոս՝ հիմա սէրը կապսպրեմ. սէրը ըլլայ ձեզի նշան (պայրախ). անով ճանչնան ձեզ ամենն ալ, որ Քրիստոնեայ էք, Քրիստոսի աշկերտ էք։

Ուրչ փիլիսոփաներէն մէկը կարծեց՝ որ լուռթիւնն է հիմն ուրիշ առաքինութիւններու, մէկալը կարծեց՝ որ խիստ վարքն է ևն. ան բաները ապսպրեցին աւելի իրենց աշկերտներուն որ ուրիշ ամեն առաքինութիւններ վաստրկած ըլլան, բայց իրենց մտքին չի հասան, վասն զի անոնք չէին հիմն ուրիշ առաքինութիւններու։ Բայց Քրիստոս տէրն մեր գիտէր՝ որ առաքինութիւնն է հիմն ուրիշ առաքինութիւններու. գիտէր՝ որ մարդս ընկերութեամբ կը դառնայ, վասն զի ընկերութեան համար ստեղծուած էր. մարդուն պակսութիւններուն շատը ընկերութեան մէջ կըլլայ, առաքինութիւններուն շատն ալ ընկերութեան վրայ կը նայի։ Դուք հիմա բաւ աշկերտներուն, նոր ընկերութիւն մը պիտոր ըլլաք. ընկերութիւն մը չի կենար ոտքի վրայ, ինչուան որ սէր չունենայ. սէրը պիտոր ըլլայ կապ ձեր ընկերութեան, անով ընկերութիւնը միշտ կը մնայ, անով բոլոր Քրիստոնեաները իբր մէկ ազգ մը կը ձեւանան. մանաւանդ թէ բոլոր մարդկութիւնը մէկ ազգ մը կըլլայ ինչպէս որ աստուած ստեղծեր էր, թէ որ աս սէրը ամեն մարդիկ իրարու հետ պահէին.

Ինանկ է նէ՝ չի կրնար ըլլալ մէկ ընկերութիւն մը՝ մէկ ազգ մը, թէ հոգեւոր ընկերութիւն, և թէ քաղաքական ընկերութիւն, ինչուան որ մէջերնին սէր չըլլայ. Տե՛ս հիմա պատուաւորութիւնը ամեն մէկ անդամներու ան ընկերութեան մէկզմէկ սիրելու համար. վասն զի անդամները ինչուան որ մէկզմէկ չը սիրեն, չի կրնար ոտքի վրայ կենալ ան ընկերութիւնը. Թէ որ ամեն պզտիկ ընկերութիւն ասանկ սէրը կուզէ իրեն հիմն ըլլալու, քանի՛ աւելի մեծ ընկերութիւն մը՝ ինչպէս որ է մէկ ամբողջ ազգ մը. Ուրդ՝ թէ որ ազգի մը պէտք է սէր իբրև կապ մը, ահա պարտականութիւնը մէկզմէկ ալ սիրելու ամեն մէկին՝ որ ան ազգին մէջն է. վասն զի իր ազգը ամենեն մեծ ընկերութիւն է, ամենէն բնական ընկերութիւն է, անոր համար ով որ ան ազգէն է՝ պարտական է իր ազգը ամեն ուրիշ ընկերութենէն առաջ սիրել. ահա աստվ կելլայ ան ազգասիրութիւնը՝ որուն վրայ կը խօսինք.

Այնչափ յայտնի են աս ղուրցածներս որ՝ պէտքը չէր այսչափ խօսքերով երկնցնել. այնչափ ալ յայտնի կը տեսնանք աչքովնիս ասոր փորձերը որ մինակ նայելովնիս ան ազգայ վրայ որ մէկզմէկ կը սիրեն, և ան ազգայ վրայ որ մէկզմէկ չեն սիրեր, յայտնի կը տեսնանք ինչ աղէկութիւններ կըլլան ազգասէր եղողներուն մէջ, և ինչ անկարգութիւններ ազգասէր չեղողներուն մէջ։

Շարունակելի։

—ԵԷՆԻԳԱՓՈՒԻ ԱԶԳԱՅՆՈՑ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ. Թաղական խորհուրդը քառակուսի գլուխներու տէր անհատներէ բաղկացեալ է, որոնք չէ թէ միայն ազգ. տուրքի հաւաքման դէմ կը կենան, այլ նաեւս թաղ. տուրքի նկատմամբ կատարեալ տնտարքեր են. տղայոց ու աղջկանց դպրոցները կոկորթիլոսի պէս շուտով յառաջ երթալու վերայ են. Օչէօտեան— Աշոտեան պիտի ըսէի— ընկերութեան անունը կայ անտուկը չի կայ, հանդերձ հինգ բանալիներով, թաղին աղգասէր մասը իւրեանց ազգային տուրքը վճարեր և կ'ապասեն որ թաղական տուրքերնին ուզուի իրենցմէ. ուխանկիւն գլուխներէ բաղկացեալ խել մը —պիր սիւրիւ— դպրոցաց հոգեբարձուները իրենց պաշտօնը ամենայն հաւատարմութեամբ կը կատարեն, քահանաները չատ սիրով են մէկզմէկու հետ:

—ՍԱՄԱԹԻՈՑ ԱԶԳԱՅՆՈՑ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ. Թաղական խորհուրդը յետադէմ անձինքներէ բաղկացեալ է. թաղական տուրքը հաւաքելու և օրինաւորելու համար բնաւ հոգ չի տանիր, տըղայոց և աղջկանց դպրոցները խիստ յետադէմ վիճակի մէջ են. Թաղ. խորհուրդը թաղին մէջ գտնուած կրկին սեռի ընկերութեանց դէմ հակակրութիւն ունի. խել մը մարդիկ քահանայ լինել կուզեն. սոցա ամենքն ալ մօրուքաւոր պաշտպաններ և անմօրուս ախոյեաններ ունին. մէջերնին գտնուող արժանաւորները ձայն հանելու կը վախնան. Թաղեցւոց ազգասէր և բանիբուն մասը կերեւայ թէ վհատեալ է —ապէկ խորհած չը լինելուն համար հարկաւ— դպրոցի հոգաբարձութիւնը հոգեբառձութեան կերպարանք մ'առած է. քահանաները մէկզմէկ սատանայի պէս կ'ատեն. Ազգական ընկերութիւնը միմիայն ինքզինքը անգուրելու զբաղեալ է. Մ. և Ս. ընկերութիւններն ալ խռխռոցի —քունի— մէջ ինկած են. վերջապէս Սամաթիոյ ազգայնոց արդի կացութիւնը և ընթացքը գովելի չէ և մեծ ցաւ կը պատճառէ ամեն ճշմարիտ ազգասիրաց սրտին:

—Ամերիկայի նախկին նախագահ Գ. Լինքոլն սպաննող Ո. Պութի արեւանկարը կը ծախուի մեր դրասենեակը, գին 3 ղրուշ:

—Ինիկ Ռուսիացի մը պատրաստ է մեր սենեակը, Ռուսերէն բողոքներ, նամակներ և դրելու և նոյն լեզուն ուսուցանելու ամեն նոցա որ կը փափաքին:

—Տ. Ի. Ընտանեան և Տ. Կ. Գալուստեան պատուաւոր բժիշկները հասարակութեան ծառայելու պատրաստ են, որք ամեն հինգշաբթի և ուրբաթ օրերն մեր գրասենեակը կը գտնուին ժամը 7—9:

—Կեսարիոյ աղջկանց դպրոցին վրայ խել մը նամակներ ընդունած եմք, որ քիչ ցաւալի և միանգամայն ծիծաղելի չեն. ասոր վերայ յառաջիկայ թերթիկիս պիտի խօսիմք, սակայն կը փափաքէինք որ Ա. արագայն Գ. խմբագիրը մեզմէ առաջ սկսէր պոռալ ու կանչուռտել այս մասին, ըստ որում իւր հայրենիքն է Կեսարիան:

—Միսիօնար մը՝ օր մը միացեալ նահանգաց մէկ եկեղեցիին մէջ, ուրկէ որ ատակ հաւաքէ Հայոց ազգը սատանային ձեռքէն փրկելու համար հոս գտնուող քարոզչաց խրիուէլու: Ուստի գործը կանոնաւոր ընելու համար անմիջապէս իւր գլխարկը տուաւ ժողովրդոց որ սրաերնուն բղխածը ձգեն մէջը. գլխարկը ձեռքէ ձեռք անցնելով վերջապէս միսիօնարին հասաւ առանց մէկ կուտ դանուելու մէջը. ասոր վերայ միսիօնարը փոխանակ շփոթելու եւ լաւ ոտքի, աչքերը վեր վերցուց եւ ըսաւ «օրհնեալ է Աստուած որ այսպիսի ժողովուրդի մը ձեռքերէն գլխարկս ազատեցաւ»:

—Ղրիմամայ երեսփոխանները ամսոյս 7ին Արծնական ժողովոյ տուած խնդրագիրնին, ամսոյս 9ին այս խնդրոյ նկատմամբ կազմուած յանձնաժողովին տալ պատրաստուրուեր են հետեւեալ գլուխներուն:

Մեծապատիւ Նախագահ եւ Մեծապատիւ Տեղակալ խառն յանձնաժողովոյ:

Ներփակեալ ադերսագրոյն օրինակէն ինչպէս որ Ձեր ազնուութիւնն ալ պիտի տեղեկացած եղեկուան օրը Պատրիարքարան գումարուած Արծնական ժողովոյ մասուցինք յորում նկարագրուած է Ղրիմամայ Թշուառ ժողովրդեան և սոյն խնդրոյն ներկայ փափուկ վիճակը. Արծնական պատկառելի ժողովը սոյն ադերսագրոյն վերայ առանց խորհրդածելու և անոր կարեւորութիւն մը տալու ըսած է թէ՝ յանձնաժողովոյդ ղրկուելի պէտք է որն որկերպով մը իրաւացի և օրինաւոր կը համարիմք բայց չեմք կրնար չի զարմանալ որ յիշեալ սրբագումար ժողովոյն մէջ միակ քահանայ մը չի գտնեմ ինչ համառուն խոհականութեամբ կամ ոգւով կը զրուցէ թէ «ինչ կըլլայ որ Ղրիմամայ Խաչատուր

Պաթողիկոսին տեղ ուրիշ մը դնեմք» այս յայտարարութեան որչափ անխոհեմ ու անխոհուրդ ըլլալը քալ դիտեմք որ Ձեր ազնուութիւնը խելամուտ է, որուն դէմ կը բողոքեմք մեր բոլոր ուժովը։

Ուստի Ազգասէր Տեարք կրկին Ձեզ կը դիմեմք յայտնելով որ սոյն կնճռոտից խնդրոյն օր առաջ խոհականապէս լուծումի տալ չնորհ ընէք. վասն զի դիտէք արդէն որ յիշեալ կղերականքը ժողովուրդը լինչ աստիճան խռոված եւ գրեթէ ամենքն ալ յոտին կազնած միահամուռ այս գործին վախճանին ակնդէտ կսպասեն եւ կուզեն որ յիշեալ Խաչատուր կաթուղիկոսը օր առաջ միայն իրենց հովիւ կարգուի, ուրեմն քանի որ ընդհանուր ժողովուրդ մը իրեն հովիւ ապետ կորոշէ անձ մը եւ կուզէ որ զինքը արածէ, խոհեմութիւն չէ արդեօք որ առանց մանր ու բարակ քննութիւններ ընելու չերկարաձգուի եւ յիշեալ Խաչատուր կաթուղիկոսը ընդհանուր ապգին առջեւ ունեցած կարեւորութեամբը այնպիսի ժողովրդեան մը գլուխ կարգել որն որ զանի իբր սուրբ կը պաշտէ եւ առանց անոր՝ ամեն ուրիշ հակառակ որոշում անոնց չափազանց կրօնասիրութեան առջին արժէք մը չունենալ կերեւի։

Ուստի երեսանկեալ կաղաչեմք տեարք որ յիշեալ հասարակութեան ընդհանուրին փափաքը օր առաջ պատկելու աշխատիք խոհեմաբար եւ կը յուսամք որ այս ընթանցքով կրնայ շահուիլ ասանկ ժողովուրդ մը եւ բազմաթիւ ընտանեաց խաղաղութեան պատճառ ըլլալ։

Մնամք կատարման խնդրոյս ակնկալու եւ աղօթող Ձեր թանկագին կենաց։

Սպորտէրոնիենտ։

Վերջերեալ նամակէն կը յայտնուի որ մինչդեռ Խաչատուր Եպիսկոպոսն քաղաքական յանցանք մը չունենալ որոշուած է, սակայն իրեն առանց Կ. Պ.՝ իմաց տալուն Կաթուղիկոս լինելը յանցանք մը համարուած է իր վերայ, այս մասին կըսեմք մենք թէ հասարակութիւնը լաւ կընէ թէ մոռնայ որ յիշեալ Ս. Կաթուղիկոսնիս ոչ թէ իր կամքը, այլ ժողովրդեան եւ միաբանութեան թախանձանքը իր արժանաւոր Գահն եւած է, ուստի աղէկ չէ որ արդի Կ. կամ յանձնաժողովը այսպիսի մէկ ընչին առարկութեամբ տակն ու վրայ ընել Ազթամարայ 40'000 տունի չափ մեր եղբայրները։

—Երկան պօյլու մարդ մը գալով օտանիս մեզի եալվարմիշ եղաւ որ իրեն մէկ էֆքեարը հրատարակեմք. մենք ալ տեսնելով որ դիմացիննիս հազուադ սգուած ճիտը զինձիլլին մէկն է կամաց մը բսինք» ախպար 30 դրշ տասնէ ուզածդ կը խայտառակեմ— հրատարակեմ պիտի բսէի— վասն զի իմ խազէթաս մէյտան առած, շանլը համբաւը է. բայց որքան բերանս բաց ճնաց երբ դիմացինս ամենայն պաղութեամբ պատասխանեց լինչ կըսես կը ցաւիմ որ տահա այդ չէ իմացուեր»։

—ԼՈՒՍԻՆ։ Հասարակութեան հետաքրքրական զբօսանք մը տալու համար հետեւեալ միջոցը կը հրատարակեմք, որով խիստ հնարաւոր է լուսնոյ մէջ գտնուած լեռներն, ձորերն, անտառներն ու մեծ քաղաքներն տեսնել և հոն գտնուող ոգիներուն հետ յարաբերութիւն հաստատել։

Լուսնին պայծառ մէկ գիշերուան ժամը 2½ին պետք է այնպիսի սենեակ մը մտնել, որոյ պատուհանները լուսնոյ դէմ լինին. պատուհաններուն ամենքը գոցելու է, բայց՝ի մէկէն որ ուղղակի լուսնոյ դէմ կինայ. այս պատուհանին ճիշդ դիմացը պատին վրայ մեծ հայելի մը կախելու է որ լուսինը մէջը տեսնուի. ասոնք ամենքը կարգադրուելէն վերջը սենեակին մէջ տեղը սեղան մը դնելու է և ասոր վրայ քանի մը կրակ պարունակող աման մը որոյ մէջ քիչ մը խունկ ու բարակ շաքար դնելու է որ ծխին և ասոնցմէ եաքը ձրադները մարելով, քանի անձինք որ կը գտնուին սենեակին մէջ ձեռք ձեռքի բռնած շղթանակ մը կազմելու են սեղանին բոլորտիքը ու սկսելու են կամաց կամաց դառնալ և հանդարտ հանդարտ ու ցած ձայնով բսել. իւլ ա հիւ, խիւլա հիւ, աչքերնին ալ տնկելու են սեղանին կեդրոնը դրուած խնկանոցին վրայ։

Ասյս գործողութիւնը հինգ վարկեանի չափ ընելով ամենքնին մէկէն կանգնելու եւ հայելիին մէջ նայելու են առանց խօսելու, խնդալու կամ շարժելու որպես զի տեսնեն թէ ինչպես կը մեծնայ լուսինը հայելիին մէջ եւ կերեւան լեռներ ձորերը և ոգիներն կակսին դէպ՝ի իրենց նայել խնդալ ու անցնիլ։

—ԲԺՇԿԱԿԱՆ։ «Առնես այս» բսաւ բժիշկ մը ծուռնկի ցաւ ունեցողին մը —դեղացուցակ մը տալով— «եւ օրը երեք անգամ ծուռնկիդ կը քսես ու լաթով մը կը պլլես»։ քանի մը

օրէն վերջը երբ բժիշկը անկողինէն նոր ելած էր, նամակ մը տուեցաւ իրեն, որ բանալով հետեւեալը կարդաց. «Ընդհու բժիշկ՝ շատ շնորհակալ եմ ձեր բարերարութենէն որ զիս ծուռնկիս ցաւէն ազատեցիք, բայց որովհետեւ կրնայ լինել որ ուրիշներու ալ պէտք լինի ինձ տուած թուղթդ, զայն —թէեւ ծուռնկիս քսելով հինցաւ եւ աղտոտեցաւ— քեզի կը խրկեմ»։

—ԶՐԻ ԼՐԱԳԻՐ ԱՒՆՈՒԻ. Պատուիրէ ծառայիդ որ գրուի լրագրին եւ մինչեւ տարեգլուխ ձրուիչը խաղցնէ. տարին լմննալէն վերջը դու երեւցիր ձրուիչին. «քեզի ո՞վ լրագիր բեր ըսաւ»՝ ըսէ՛ յանդիմանէ ծառադ, քովէդ վռընտելու եղիր եւ քանի մը հին ու զանազան թերթեր առջեւդ կայնող ձրուիչին երեսը նետէ ու առ քալէ. այս ամենը միայն հինգ վարկեան կորուստով կը լինի որ շահած ստակիդ նայելով բան մը չէ։

—Խիստ շատ մարդիկ կան՝ որ հեռաքրքիր են ամեն խօսք լսելու. սակայն խիստ քիչ են այնպիսինները՝ որ հետաքրքիր են ճշմարիտը ըսելու։

—Տղայ մը՝ որ ծոյլէր, առաւօտ մը հայրը նորա անկողնոյն քով գալով ըսաւ «որդեակ երեք ժամէ որ արեւն ելած է, դու ինչո՞ւ կը պառկիս»—որովհետեւ պատասխանեց տղան—մէկ կողմէն մէկալը դառնալով— արեւին չափ ձամբ բայ չունիմ ընելիք»։

—Դիպաւածի մը տղան տեսնելով որ իւր հայրը կորնչնելու եռեւէ է, սկսաւ լալ «ինչո՞ւ կուլաս» հարցուց հայրը. —անոր համար «ըսաւ տղան «որ դու այդ ընթացքով կորնչնելու ատակ չե պիտի թողուս»։

—Տիկին Տէվիս, Ընդհոյ մէջ —որ հազիւ 20 տարեկան կայ եղեր անտուկէն բան մը առնելու միջոցին յանկարծ կիյնայ կը մեռնի, բժիշկներն կատուգեն որ այս մահը նեղ օդէն պատճառած է։ Հայ օրիորդներ և Տիկիններ ձեզ տեսնեմ քօրսէնիդ քիչ մնալ սեղմեցէք որ ժամ յառաջ գերեզման մտնէք. ինչ զարհուրելի բան է պինդ կաձև աղջիկ մը սիրելու չափ չիմար լինելը, անոնք երիտասարդաց կուրծքէ աւելի յարմար են գերեզմանաց մէջ հանգչելու։

—Երիտասարդ մը սովորութիւն ունէր ըսելու թէ «ես միայն գեղեցիկ աղջիկներն կը յարգեմ» խելացի աղջիկ մը այս լսելով պատասխանեց «պարոն գնա՛ աղօթք ըրէ՛ որ աղջիկները միայն խելացի մարդիկ յարգելու որշումը դեռ ըրած չեն, եթէ ոչ հիմայ աղջիկ մը չէ պիտի գտնէիր քեզ յարգող։

ՍԻՐՈՒՀԻՍ ՁԻՍ ԿԸ ԿԱՆՉԷ

Իմ Սիրուհիս զիս կը կանչէ,
Հեռի եմ նորա քովէն.
Հայու զաւկին կը վայելէ՞,
Հեռանալ Սիրուհիէն.

Մինթէ արծաթ ոսկի գոհար,
Կ'սիրուէ՞ իմ հրեշտակըս.
Նա՝ որ կ'ողբայ ինձ ինձ համար,
Խղճալի Սիրականըս.

Իոր տխրութեան մէջ է թաղուեր,
Իմ սրտիս անոյշ հատորն.
Բոպիկ ոտքով ազատ մազով,
Ձիս կ'որոնէ լեռ, դաշտ ու ձոր.

Ընդունի սրտիկս ալ չը՞յիշեր,
Մոռցե՞ր է իւր սիրականը.
Անսիրտ պանդուխտն ալ չը՞սիրեր,
Անուշիկ սիրականը.

Չէ՛, թողէ՛ք զիս խօսիմ ազատ,
Երգեմ միշտ իմ նազելիս.
Անոյշ աղջիկն կոյս անարատ,
Աննման Սիրականս.

Երեւն ծածկեր է իւր դէմքը,
Թաւալ է սրտիս երկինք.
Հոգւոյս արեւն ալ մարեր է,
Եւ սուգ հագեր Սիրականս.

Թշուառ սրտիս ձայն կը կարի,
Ողբալով միշտ Սիրուհիս.
Ո՛. չեկայ մէկն որ սփոփէ,
Նուաղեալ իմ խեղճ սրտիկս.

Թէեւ կորի իմ վերջին շունչս,
Պիտի պոռամ Սիրական'ն.
Պըլլուի իմ մէյ մ'իմ Սիրուհոյս,
Հապա մտնեմ գերեզման.

Այս տամ հոգիս թէ մի անգամ,
Համբոյր մ'առնեմ Սիրուհիէս.
Այս տամ արեանս ամեն կաթիլ,
Թէ չը զրկուիմ Սիրականէս.

Երջանկութիւն ես կը խնդրեմ,
Իմ սիրուն հրեշտակին.
Կարել այս ձայնս չէ, չէ կարող,
Սոսկումն գերեզմանին.

ԽՄԲԱԳԻՐ–ՏՆՕՐԷՆ
ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, ՖԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ ԽՕՓՈՒՇՈՒ, ԹԻՒ 13